

KISSATÜ SEYF b. ZÜYEZEN

KISSATÜ SEYF b. ZÜYEZEN
(bk. SİRETÜ SEYF b. ZÜYEZEN).

KİST
(القسط)

Adalet, pay;
bir kimseye payına düşen hakkı
âdil bir şekilde verme anlamında
Kur'an terimi.

Sözlükte "hisse, ölçü, insafı olma, adalet, adaletli pay" gibi anlamlar ifade eden **kıst**, masdar olarak kullanıldığından karşıt anlamlı kelimelerden (ezdâd) olup hem "adaletli olma, birine hakkını ve payını âdil bir şekilde verme" hem de "adaletsizlik yapma, birine hak ettiği payı vermemek", isim olarak kullanıldığından ise "adalet" mânâsına gelir. Bir sâîn yarısı tutarındaki ölçü birimine de kıst denmektedir. Aynı kökten **ıksât** "âdil olma", **kast** ve **kusût** "zalim olma, haksızlık etme", **kâsît** "zalim, haksızlık eden", **muksit** "adaletli, herkese hakkını ve payını âdil bir şekilde veren" anlamındadır. Yine aynı kökten **tâksît**, "borcu belli zaman dilimlerinde ödenmek üzere eşit miktarlarla ayırma" demektir (İbn Dureyd, III, 26-27; Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kıst" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "kıst" md.).

Kur'an-ı Kerîm'de kıst kelimesi on beş âyette geçmekte, on âayette de farklı türleri kullanılmaktadır. Kıst, ilgili âyetlerin tamamında "adalet" mânâsına gelmekte veya ona yakın anlamlar ifade etmektedir. Bu âyetlerin bir kısmında âhirette Allah'ın insanlara adaletle (bi'l-kist) muamele edeceğî bildirilir (Yûnus 10/4, 47; el-Enbiyâ 21/47). Mâide sûresinde (5/8) İslâm'ın temel ahlâk ve hukuk ilkelerinden biri söylece beyan edilmektedir: "Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin sizi adaletsiz davranışmaya itmesin. Adaletli olun; bu takvâya daha uygundur. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır." Benzer bir ilkeyi ortaya koyan Nisâ sûresinin 135. âyetinde yine müminlere hitap edilerek kendilerinin veya ana babalarıyla akrabalarının aleyhine bile olsa adaletten asla sapmamaları, Allah için şahitlik etmeleri, bu konuda zengin fakir ayrimı yapmamaları, duygularına uyup adaletten ayrılmaları emredilmektedir. Bu âayette kıst kelimesiyle adl kökünden bir fiilin aynı bağlamda kullanılması iki kelime ara-

sındaki anlam birliğini göstermektedir. Âyette şahitlik örneginde, hukukî ve ahlâkî tutumların ve işlemlerin yürütülmesinde akrabalık, zenginlik yoksulluk gibi duygusal ve subjektif ilişkilerin değil adaletin ve insanların yapıp ettiklerini çok iyi bildiği hatırlatılan Allah'a karşı sorumluluk duygusunun esas alınması gerektiği bildirilmektedir. Kurtubî'nin verdiği bilgiye göre İslâm'ın ilk dönemlerinde Allah korkusu ve güzel ahlâk yaygın olduğundan yakın akrabaların birbirleri hakkında şahitlikleri kabul ediliyordu. İslâm topluluğu sosyal ve kültürel değişimelere uğradıkça bu tür şahitliklerin geçerliliği tartışılmaya başlandı; nihayet akrabalık ilişkileri ve menfaat sebebiyle adaletten sapma ihtimalinin güçlü bulunduğu durumlarda birçok mütchehide göre şahitlik geçerli sayılmadı (*el-Câmi'*, V, 411). Fahreddin er-Râzî, Âl-i İmrân sûresinin 18. âyetinde âlimlerin niteliği olarak bildirilen "kâim'en bi'l-kist" deyimini açıklarken Hasan-ı Basri'nin, korkulu zamanlarda da emir bi'l-mâ'rûf nehiy anî'l-münker görevinin yerine getirilmesi gerektigine bu âyeti delil gösterdiğini kaydeder; ayrıca, "Cihadın en değerli zalim yönetici karşısında hakkı söylemek" (Ebû Dâvûd, "Melâhim", 17; Tirmizî, "Fitîn", 13) meâlindeki hadisi de bu görüşün doğruluğuna delil olarak zikreder (*Mefâtîhu'l-gayb*, VII, 215). Bazı âyetlerde kıst kelimesi mîzanla birlikte "tartıyi adaletle yapmak" anlamında geçmektedir (meselâ bk. el-Enâ'm 6/152; Hûd 11/85; er-Râhmân 55/9). İki âayette "zalim" mânâsında kâsît (el-Cin 72/14, 15), üç âayette "âdil davranışları" mânâsında muksit kelimesinin çoğulu (muksitîn) kullanılmıştır (el-Mâide 5/42; el-Hucurât 49/9; el-Mümtehîne 60/8). Son âayette Allah'ın müslümanlara, anlaşmalı oldukları gayri müslimlere karşı adaletli davranışları hususunda bir yasağ koymadığı, O'nun âdil olanları sevdigi bildirilmektedir. İki âayette "tartı, terazi" anlamında geçen **kıstâs** ile (el-Îsrâ 17/35; eş-Şuarâ 26/182) bunun farklı okunuşları olan **kustâs** ve **kustân** kelimelerinin aslinin Yunanca olduğu belirtilir (İbn Dureyd, III, 26-27; Buhârî, "Tevhîd", 58; İbn Âşûr, III, 187).

Kıst ve bu kökten türeyen kelimeler belirtilen anlamlarda hadislerde de geçmektedir. Özellikle Hz. İsâ'nın nûzûlune dair çeşitli rivayetlerde "imâmen muksitan ve hakemen adlen", "imâmen adlen (âdilen) ve hakemen muksitan" gibi ifadelerle adl (âdil) ve muksit kelimelerinin birbirinin yerine kullanılmış olması (Wen-

sinck, "kıst" md.), kıst kelimesinin adaletle eş anlamlı olduğunu bir kanıtı şeklinde değerlendirilebilir. Bazı hadislerde mukşit "esmâ-i hüsna"dan biri olarak da geçmektedir (İbn Mâce, "Du'â'", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Dureyd, *Cemhere*, Beyrut, ts. (Dâru sâdir). III, 26-27; Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kıst" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "kıst" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "kıst" md.; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "kıst" md.; Buhârî, "Tevhîd", 58; İbn Mâce, "Du'â'", 10; Ebû Dâvûd, "Melâhim", 17; Tirmizî, "Da'avât", 82, "Fitîn", 13; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, VII, 116, 215; Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 411; İbn Âşûr, *et-Tâhirîr ve't-tenvîr*, Tunus 1984, III, 187.

MUSTAFA ÇAĞRICI

KİST

(القسط)

Eski bir ölçek.

Kıst (**kistes**), aslen Yunanca'ya **ksestes** şeklinde geçen Latince **sextarius** kelimesinden gelmiş olmalıdır. "Altı" anlamındaki **sex** kelimesinden türeyen **sextarius** "altıda bir" demektir (Lewis, s. 1688). Kestes Arapça'da "adalet, denge, hak" anlamına da gelen kıst kelimesine olan fonetik ve semantik yakınlığı sebebiyle aynı şekilde telaffuz edilmiş gibi görülmektedir. Arapça'da çift kısta "bûki" adı verilir. Kıst (**kistes**) kelimesi Yeni Ahîde "küçük kap" (Markos, 7/4), bazı hadislerde "abdest kabî" anlamında geçmektedir (İbnü'l-Cevzî, II, 242-243).

Grek ve Roma ölçülerini özellikle İslâm ezcacılığında yaygın bir şekilde kullanıldığı, müslüman bilginlerin tip veya farmakolojiye dair eserlerinde de genellikle söz konusu birimler esas alındığı için kıstın bu milletlere ait ölçü sistemlerindeki karşılığını incelemek kaçınılmaz olmaktadır. Roma kıstı (*sextarius*) $\frac{1}{6}$ *congius* = 2 *hemina* = 4 *quartarius* = 8 *acetabulum* = 12 *cyathus* hacmindedir (Berriman, s. 129, 130). *Congius* 10 ritla tekabül ettiğine göre *sextarius* ($10 \div 6 = 1\frac{2}{3}$ ritl yani 1 ritl + 8 ukiyye veya 20 ukiyye) demektir. Grek tabibi Dioskurides'e göre (m.s. I. yüzyıl) **kistes** 20 ukiyye şarap ölçüleri. Romalı Grek hekimî Câlinus'un (ö. m.s. 200) aktardığı kadariyla 2 *cotyla* (veya *triblum*) hacmindeki sıvı ölçüsü *sextarius* 18 ukiyye (= 1,5 ritl) zeytinyağı, 20 ukiyye şarap ve 27 ukiyye (= 2 ritl + 3 ukiyye) bal alındı (balın ağırlığı şarabından $\frac{7}{20}$, şarabin ağırlığı ise zeytinyağınından $\frac{1}{9}$ daha fazladır). 2 *cotyla* hacmindeki kuru hacim